

Bachelor Thesis Pedagogische Wetenschappen (200600042)

Zelfcontrole en coping strategieën bij peuters

Naam en studentnummer: Carlijn Oosterwijk, 6255736

Project: 29

Naam begeleider: Paul Leseman

Datum: 22-06-2020

Abstract

The aim of this study was to get an answer to the question “To what extent do visual coping mechanisms influence self-control in young children and to what extent do visual coping mechanisms of the parents play a role in this? ”. This question was posed because good self-control is an important predictor for positive things later in life. There is no research yet on the role that parents play in the self-control of their child. In the method section a research design is proposed to study what kind of coping mechanisms parents use and what influence this has on the coping strategies of the child. In the qualitative analyses two videos were coded for what kind of coping strategies the children used in a delay of gratification task. One child didn’t show coping mechanisms at all and the other child mostly used verbal coping strategies. In the quantitative analyses a data analyses was done in which the question “Do early behavioral characteristics of the child have influence on the performance on the delay of gratification task?”. The data showed that only impulse control had an influence on the performance on the task, but not if SES, gender and starting age on daycare was controlled for. In the discussion section the implications for further research are being discussed. The problems encountered during the writing of this thesis are also discussed.

Voorwoord

Voor u ligt de thesis: ‘zelfcontrole en coping strategieën bij peuters’. Deze thesis is geschreven in het kader van het afstuderen aan de bachelor Pedagogische Wetenschappen. De bedoeling van deze scriptie was om een vernieuwend onderzoek te doen en meer kennis te vergaren over de invloed van ouders op de zelfcontrole strategieën van hun peuters. Vanwege het coronavirus wat ons land nu al tijden in de greep houdt, is het onderzoek niet zo gelopen als we van tevoren hadden verwacht. De inleiding en de methode zijn nog wel geschreven met de gedachte dat het onderzoek zo zou gaan als van tevoren gepland was. De resultatensectie is geschreven aan de hand van bestaande data en de discussie is meer een overkoepeld stuk over de inzichten en suggesties die meegenomen kunnen worden uit dit stuk als geheel.

In deze scriptie zijn bepaalde stukken samen geschreven met mijn samenwerkingspartner, Annika van Daal. Dit was een hele fijne samenwerking. Er zijn ook stukken alleen door mijzelf, Carlijn Oosterwijk geschreven. Alle stukken zijn geschreven met de begeleiding van Paul Leseman. Deze begeleiding heb ik als heel prettig ervaren en ik heb hier veel van geleerd.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Methode.....	7
Kwalitatieve Analyse	11
Kwantitatieve Analyse	13
Beschrijvende gegevens.	14
Correlatie.	15
Lineaire Multipеле Regressie.....	16
Conclusie.	18
Discussie.....	18
Bijlagen	22
Bijlage 1: Literatuur.....	22
Bijlage 2: Coderingsschema's.	24
<i>Coderingsschema Kind.</i>	24
<i>Coderingsschema moeder.</i>	26
Bijlage 3: Achtergrondgegevens vragenlijst.....	29

Inleiding

Het is belangrijk om niet altijd meteen te handelen op een eerste impuls. Door bepaalde impulsen te volgen, zoals het eten van een iets lekkers, kan dit zorgen voor negatieve lange termijn gevolgen, zoals overgewicht (Hofmann, Friese, & Roefs, 2009). Verleiding is iets wat voor volwassenen in de moderne wereld vaak voorkomt (Hofmann, Baumeister, Förster, & Vohs, 2012). Er zijn genoeg verlangens die niet voor problemen zorgen, maar er zijn er ook een aantal die wel tot problemen kunnen leiden, bijvoorbeeld tot innerlijke conflicten. Om verleidingen te weerstaan is zelfcontrole nodig. Om deze impulscontrole te kunnen begrijpen, is het belangrijk om te kijken welke factoren dit beïnvloeden.

Mindere zelfcontrole in de kindertijd is een voorspeller van latere fysieke gezondheid, drugsverslaving, persoonlijke financiën en crimineel gedrag (Moffitt, et al, 2011). Daarnaast heeft een goede zelfcontrole positieve uitkomsten. Hoe beter een kind in staat is te wachten om in te gaan op een verleider, voorspelt een beter academisch succes, betere stress controle, cognitieve controle en mindere mate van drugsgebruik (O'Connor, Rossiter, Yücel, Lubman, & Hester, 2012). Hoewel het vermogen om zichzelf te controleren lange tijd gezien is als persoonlijkheidskenmerk van het kind, is de laatste tijd de belangstelling gegroeid voor de factoren die dit kenmerk beïnvloeden.

Zelfcontrole bij kinderen is al vaak onderzocht. Vaak wordt dit gedaan met een testopzet waarin de uitstel van bevrediging wordt gemeten. Een voorbeeld hiervan is Mischel's marshmallow test (Mischel et al. 1989). Hierbij is de bedoeling dat de jonge kinderen de marshmallow die voor hun staat, niet opeten en als dit lukt krijgen ze een tweede marshmallow. Er zijn verschillende gedragingen die kinderen laten zien tijdens het wachten op hun beloning (Mulder, van Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek, & Leseman, 2019). Gedetailleerde observaties laten zien dan kinderen verschillende strategieën toepassen om bevrediging van een verleiding langer uit te kunnen stellen.

Een van de strategieën is zichzelf visueel afleiden van de verleiding die aanwezig is (Schlam, Wilson, Shoda, Mischel, & Ayduk, 2013). Dit is een vorm van visuele coping. Deze strategie blijkt bij kinderen goed te werken. Door het toepassen van dit coping mechanisme kunnen kinderen het langer volhouden om niet op de verleiding in te gaan. om de tijd die het duurt om aan de verleiding toe te geven, te vergroten. Zoals ook genoemd wordt in het artikel van Mulder et al. (2019), blijft de vraag waarom sommige kinderen meer zelfcontrole strategieën laten zien dan andere kinderen. De vraag is wat de sociale context hier voor rol in speelt. Er is al eerder gebleken dat peuters minder snel toegeven aan verleiding als moeders

hun kinderen actief proberen af te leiden van de verleiding (Lecuyer, & Houck, 2006). Ook uit het onderzoek van Putnam, Spritz & Stifter (2002) is gebleken dat kinderen beter de verleiding van een aantrekkelijk speelgoed kunnen weerstaan als ze zichzelf er van afleiden. Er is nog weinig bekend over hoe kinderen coping strategieën verwerven. Er zijn onderzoeken die suggereren dat ouders hierin een modellerende rol kunnen hebben. Uit het onderzoek van Putnam, Spritz & Stifter (2002) is gebleken dat de moeders van kinderen die lang de verleiding konden weerstaan, hun kinderen actief af wisten te leiden van de verleiding. Dit is verder nog weinig onderzocht, dus hier moet meer onderzoek naar komen.

Wright en Beaver (2005) hebben ook onderzocht wat voor invloed ouders hebben op de zelfcontrole van hun kinderen, nadat er is gecorrigeerd voor genetische factoren. Uit dit onderzoek bleek dat de methodiek van invloed was op het resultaat van het onderzoek. Uit de meeste onderzoeken bleek dat ouderlijke factoren niet samenhangen met de zelfcontrole van de kinderen. Er is hier verder nog weinig onderzoek naar en ook uit dit onderzoek komen gemengde resultaten naar voren. Het is dus belangrijk om meer onderzoek te doen naar de samenhang tussen zelf controle van het kind en ouderlijke factoren.

Uit het onderzoek van Putnam, Spritz & Stifter (2002) kwam naar voren dat er een samenhang was tussen het gedrag van de moeder en hoe lang hun kinderen een verleiding wisten te weerstaan. Uit het onderzoek van Wright en Beaver (2005) bleek dat ouderlijke factoren niet samenhangen met de zelfcontrole van hun kinderen. De onderzoeken laten dus tegenstrijdige resultaten zien. Enerzijds wordt gevonden dat het actief afleiden van kinderen door ouders invloed heeft op het weerstaan van de verleiding. Anderzijds wordt er in het volgende onderzoek gevonden dat ouderlijke factoren niet samenhangen met de zelfcontrole van kinderen. Omdat er dus nog geen eenduidig antwoord uit de literatuur volgt of ouderlijke factoren samenhangen met de zelfcontrole van kinderen, is het belangrijk om hier nog meer onderzoek naar te doen. Dat is dan ook wat er in dit onderzoek gedaan gaat worden.

In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar het visuele aspect van zelfcontrole. Er is al uit eerdere onderzoeken gebleken dat de visuele aandacht afleiden van de verleiding bij kinderen helpt om de verleiding te weerstaan. Kinderen leren door middel van imitatie (Bandura & Walters, 1977). Dit zou kunnen betekenen dat kinderen visuele technieken gebruiken voor zelfcontrole, omdat zij dit hun ouders ook zien doen. In dit onderzoek wordt de volgende onderstelling onderzocht; of ouders dezelfde soort technieken voor zelfcontrole gebruiken als hun kinderen. Er wordt dan ook gekeken naar de vraag “In hoeverre hebben visuele coping mechanismen invloed op de zelfcontrole bij jonge kinderen en in hoeverre spelen visuele coping mechanismen van de opvoeder hier een rol in?”.

Methode

Intro van het onderzoek. Er wordt in dit onderzoek gekeken of het gedrag dat de ouder vertoont in de wachtsituatie, invloed kan hebben op het gedrag dat het kind laat zien in de taaksituatie. Er zijn twee verschillende condities waar op gefocust wordt in dit onderzoek, de invloed van de moeder en de invloed van de omgeving op het kind. Er zal in de taaksituatie onderscheid worden gemaakt tussen een stimulus rijke omgeving en een stimulus arme omgeving. Er zullen ook twee type attractoren zijn, een in de vorm van eten en een in de vorm van een cadeautje. In dit onderzoek zal er geen focus liggen op het verschil in attractoren.

In de wachtruimte en in de taaksituatie zal er gebruik gemaakt worden van video-opnames die later worden gecodeerd. Op grond van de video opnames van de wachtsituatie in de wachtruimte, zullen de moeders worden ingedeeld in twee verschillende groepen; moeders die veel visueel copinggedrag bevorderen en moeders die relatief weinig visueel copinggedrag bevorderen. In de taaksituatie waar alleen het kind wordt geobserveerd, zal er onderscheid gemaakt worden tussen stimulus rijk en stimulus arm. Er wordt gekeken naar het visuele coping gedrag van het kind in de verschillende stimulus omgevingen, in relatie met de moeder die veel of weinig visueel copinggedrag bevordert. Er wordt ook gekeken naar het gedrag van het kind met de verschillende attractoren, in relatie de moeder die veel of weinig gedrag bevordert. Dit is een exploratieve analyse en niet de focus van dit onderzoek.

Participanten. De participanten zijn via een convenience steekproef benadert. Ouders zijn op verschillende manieren benaderd, onder andere via persoonlijke contacten, oproepen via kinderdagverblijven en dergelijke. De steekproef bestaat uit 40 moeder-kind paren. De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 38 maanden. Hiervan is 47% meisje. Van de moeders is 70% hoger opgeleid. Alle participanten zijn geboren en opgegroeid in Nederland. Alle participanten hebben een informed consent formulier getekend en het onderzoek is goedgekeurd door ethische toetsing commissie van de faculteit.

Procedure. Bij aankomst van ouder en kind bij het laboratorium, nemen zij plaats in een wachtruimte. De wachtruimte is altijd een stimulus arme omgeving, waarin steeds één van de verschillende attractoren aanwezig is. In de wachtruimte zal een camera aanwezig zijn die deze situatie vastlegt. Het gedrag van moeder wordt geobserveerd aangaande de attractor die in de wachtruimte ligt. Er wordt gekeken hoe zij met deze attractor omgaat en of zij haar kind, en zo ja op welke manier, weerhoudt van het aanraken van de attractor. De wachtruimte situatie zal 5 minuten duren. Naderhand zal met behulp van het coderingsschema het gedrag van moeder en kind worden gecodeerd, waarbij met name nagegaan wordt hoe de moeder copingstrategieën modelleert en bekrachtigt (bijlage 1). Deze codering zal gebeuren met

intervallen van 10 seconden. Er zal 20% dubbelcodering plaatsvinden, wat betekent dat 20 procent van de opnames dubbel gecodeerd zal worden.

Er zullen verschillende testsituaties zijn aangaande het gebruik van de attractor. In de ene testsituatie zal er gebruik gemaakt worden van een eetbare attractor en in de andere testsituatie zal er gebruik gemaakt worden van een attractor die de nieuwsgierigheid stimuleert, zoals een cadeau. Voor de eetbare attractor die in de wachtruimte wordt gelegd waar moeder en kind plaatsvinden, is er gekozen voor rozijnen. Er zal in dit geval een geopende zak met daarin kleine doosjes rozijnen neergelegd worden op tafel. Er is hiervoor gekozen, omdat rozijnen iets is wat veel kinderen kennen, het is redelijk gezond is en bijna alle kinderen dit lekker vinden. Dit is ook in andere onderzoeken als attractor gebruikt (Mulder, van Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek, & Leseman, 2019). De rozijnen worden in een half open zak geplaatst, zodat er nog twijfel over kan bestaan of het kind wel of niet een doosje rozijnen mag pakken.

Voor de attractor die de nieuwsgierigheid moet aanwakkeren is gekozen om in de wachtruimte een picknickmand te plaatsen, met daarin boekjes. Er is gekozen voor een picknickmand omdat dit er aantrekkelijk uitziet en er daarmee wordt verwacht dat dit de nieuwsgierigheid van de kinderen aan zal wakkeren en ze de mand daarom open willen maken. Daarnaast is het voor de ouder bij deze attractor niet overduidelijk of de mand wel of niet open gemaakt mag worden. In de mand zijn boekjes geplaatst, zodat wanneer de mand wel geopend wordt er een educatief voorwerp in zit, waarvan het duidelijk is dat het geen cadeautje is dat het kind mee naar huis mag nemen.

Na de wachtsituatie met ouder, wordt het kind individueel meegenomen voor de taaksituatie. De kinderen worden random toebedeeld aan één van beide omgevingscondities en één van de verschillende attractoren. Het kind wordt aan tafel geplaatst met de attractor op 25 centimeter afstand. Het kind krijgt de instructie de attractor niet aan te raken. De wachttijd in de taaksituatie bedraagt 1 minuut. Er worden video-opnames gemaakt om zodoende te kunnen coderen van welke coping strategieën het kind gebruik maakt. Ook dit wordt gedaan met behulp van het eerder genoemde coderingsschema. Deze codering zal elke seconde plaatsvinden.

Voor de taaksituatie met de eetbare attractor is gekozen om gebruik te maken van de snoepjes “biggetjes”. Er is dit voor dit snoep gekozen, omdat dit aantrekkelijker is dan de rozijnen in de wachtsituatie. Als het kind in de wachtsituatie al heeft toegegeven aan de attractor, moet de attractor in de taaksituatie nog wel aantrekkelijk zijn. Daarom is ervoor gekozen om iets waarvan verwacht wordt dat het aantrekkelijker is, snoepjes, te gebruiken in

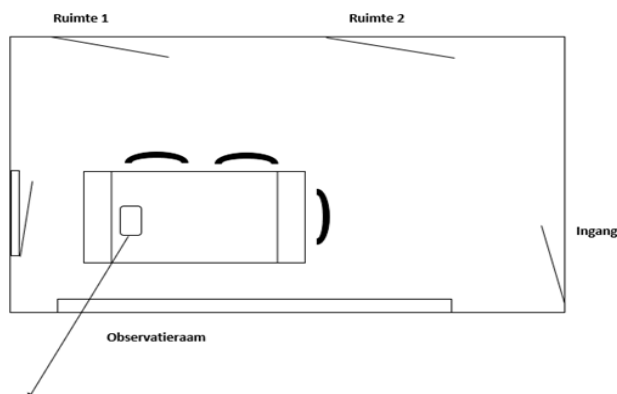

de taaksituatie en iets wat iets minder aantrekkelijk is, rozijnen, in de wachtsituatie. Er is specifiek voor biggetjes gekozen omdat deze snoepjes een aantrekkelijke vorm en kleur hebben, ze zijn vrij van dierlijke gelatine en ze zijn glutenvrij.

Voor de taaksituatie met de attractor die de nieuwsgierigheid moet aanwakkeren is gekozen om een flesje bellenblaas in te pakken met kleurrijk papier en linten. De reden dat er is gekozen voor een flesje bellenblaas is de aparte vorm, wat de nieuwsgierigheid nog meer zou moeten aanwakkeren. Er wordt gekozen om het in te pakken met kleurrijk papier en linten, om nog meer aandacht te trekken naar het pakje.

Daarnaast zijn er nog twee verschillende omgevingsituaties. In de stimulus arme omgeving is de ruimte waarin de delay of gratification test met het kind plaatsvindt zo kaal mogelijk ingericht. In de stimulus rijke omgeving hangt er een educatieve poster aan de muur, ligt er een tafelkleed op tafel en staat er een plant in de ruimte.

Plattegrond Testsituatie

attractor

Terwijl het kind bezig is met de taaksituatie, zal er aan de ouders gevraagd worden om een vragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst bevat vooral vragen over achtergrondinformatie van het kind en gezin (bijlage 2).

Meetinstrumenten. In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van observaties. De video-opnamen van het gedrag van de moeder in de wachtsituatie wordt beoordeeld aan de hand van het eerder benoemde coderingsschema.

Aan de hand van video-opnames wordt het gedrag van moeder in de wachttaak gecodeerd aan de hand van het eerder genoemde coderingsschema. Hiervoor wordt een coderingsschema gebruikt, zodat alle observatoren dezelfde coderingen hanteren. Om de basis te leggen voor de verschillende gedragingen in het coderingsschema is het onderzoek van

Mulder et al., (2019), waarin een soortgelijk experiment werd uitgevoerd, als basis gebruikt. Echter kan het wel zo zijn dat de verschillende observatoren de gedragingen van het kind en de bijbehorende coderingen op een andere manier interpreteren, wat een nadeel is voor de betrouwbaarheid van het onderzoek. Om de betrouwbaarheid van de coderingen te vergroten zullen de codeurs daarom uitvoerig worden getraind.

Elke wachtsituatie duurt 5 minuten en elke 10 seconden interval wordt gecodeerd. Per 10 seconden interval wordt beoordeeld of de moeder het gedrag van het kind probeert te begeleiden en reguleren door visueel-motorische afleiding voor te doen of het kind te instrueren zelf visueel-motorische afleiding te zoeken, bijvoorbeeld door naar de handen te kijken. Aan de hand hiervan worden de instructies en het modelleer gedrag van de moeder ingedeeld in of het veel of weinig coping strategieën bij het kind bevordert. De variabele ‘modelleren van visueel-motorische coping’ geeft het percentage van het totaal aantal gecodeerde strategieën weer.

Voor de wachttaak waarin het kind individueel plaatsneemt worden de coping strategieën van het kind gecodeerd, waarbij er in dit onderzoek wordt gefocust op visueel-motorische strategieën. Het gedrag van het kind wordt gecodeerd op drie verschillende domeinen, namelijk visueel, verbaal en motorische strategieën. Het gedrag van het kind wordt gedetailleerd in intervallen van 1 seconde, 60 in totaal gecodeerd. Er wordt gecodeerd of het kind de attractor wel of niet aanraakt en van welke strategieën gebruik gemaakt wordt in elke seconde. De strategieën zijn opgenomen in het coderingsschema. De visueel-motorische coping wordt in dit onderzoek op verschillende manieren gecodeerd, of het kind naar de attractor kijkt, of het kind naar verschillende andere richtingen dan de attractor kijkt, of het kind naar verschillende delen van het eigen lichaam kijkt, en of het kind naar verschillende visuele cues uit de omgeving kijkt.

De variabele tijd tot aanraken geeft het aantal seconden weer tot het moment waarop het kind de attractor aanraakt. Als het kind de attractor meteen aanraakt is de score 1 (binnen 1 seconde). Als het kind de attractor niet aanraakt is de score 60 (de taak duurt 1 minuut).

De variabele ‘visueel-motorisch copinggedrag’ geeft het aantal intervallen weer waarin visueel-motorisch copinggedrag werd gecodeerd, met de score range 0 (geen enkele keer) tot 60 (in alle intervallen).

Er wordt ook gebruik gemaakt van een vragenlijst met achtergrondkenmerken als motoriek van het kind en aantal broers en zussen. Dit wordt gebruikt voor descriptieve doeleinden. Daarnaast worden er een aantal vragen gesteld over het temperament van het

kind, bijvoorbeeld of het kind makkelijk te kalmeren is wanneer hij hij/zij van streek is. De variabele ‘temperament’ kan zodoende als co-variabele aan de analyse toegevoegd worden.

Analyseplan. Er wordt een twee tweewegs-ANOVA’s uitgevoerd met de aanraakscore als afhankelijke variabele en respectievelijk modelleren van visueel-motorisch copinggedrag van de moeder (laag vs. hoog) en omgeving (stimulus arm vs. stimulus rijk) (eerste ANOVA) en gemiddeld gedrag van de moeder en visueel-motorisch copinggedrag van de kinderen (laag vs. hoog) als factoren.

Kwalitatieve Analyse

De resultaten van de codering zijn weergegeven in Tabel 1. De Tabel laat zien dat er verschillende vormen van visuele coping voorkomen bij kind Y. Ook is uit de tabel af te lezen dat kind X geen enkele vorm van visuele coping toont.

Tabel 1 – Coderingen video opnamen

Gedragsmodaliteit	Kind X	Kind Y	Kind Y	Kind Y
		Deel 1	Deel 2	Deel 3
Kijkt naar attractor			8	1
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>			5,11*	2,07*
Ogen gesloten				
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>				
Kijkt Links of rechts van het object			6	
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>			3,83*	
Kijkt in tegengestelde richting van het object				1
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>				2,07*
Kijkt naar boven			1	
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>			0,64*	
Kijkt naar handen				
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>				
Kijkt naar benen		1		
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>		0,90*		
Kijkt naar lichaam				
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>				
Kijkt naar cue in omgeving				

Aantal handelingen gecorrigeerd*

Kijkt naar beneden		1	2	1
<i>Aantal handelingen gecorrigeerd*</i>		0,90*	1,28*	2,07*
Falen	Ja	Ja	Nee	Nee

*Gecorrigeerd voor het verschil in gecodeerde tijd per kind. Totaal aantal handelingen/ totaal gecodeerde tijd x 60 = aantal handelingen per minuut, afgerond tot 2 achter de komma.

Bij de videocodering was er een groot verschil te zien tussen de verschillende manieren van coping bij kind X en bij kind Y. Kind X liet geen enkele vorm van coping zien en raakte in de eerste seconde van de taak het cadeau aan en pakte het daarna ook gelijk uit. Kind X heeft op het moment van de video-opname een leeftijd van 33 maanden.

Kind Y liet veel meer vormen van coping zien. De test bij kind was opgedeeld in drie stukken. In het eerste deel moest het kind met de rug naar de onderzoeker toe zitten die op dat moment een cadeau in zou pakken. Kind Y werd gevraagd niet om te kijken. In het tweede deel was er 1 cadeautje en werd kind Y gevraagd om dit cadeau niet aan te raken of uit te pakken. In deel 3 werd hier een tweede cadeau bijgevoegd en mocht het kind er nog steeds niet aanzitten.

Kind Y maakt in alle drie de onderdelen gebruik van alle vormen coping; motorische coping, visuele coping en verbale coping. In het eerste deel wiebelt het kind veel op de stoel en zit niet met de billen op de stoel. Het kind vraagt steeds “Is dit wel een spel?” en noemt herhaaldelijk de naam van de onderzoeker. Ook kijkt ze tijdens dit deel een keer om, om de aandacht van de onderzoeker te verkrijgen en vertelt daarna een heel verontschuldigend verhaal waarom het kind omkeek en waarom dat niet erg is.

In het tweede deel van de test zit het kind nog steeds onrustig. Ook worden er nog steeds veel vragen gesteld zoals “Wat ga je opschrijven?” en “Is dit het spel?”. Kind Y gaat het cadeau ook onderzoekend bekijken en eroverheen hangen. Het kind is erg onrustig, kijkt veel om zich heen en tikt met haar vingers op de armleuningen van de stoel. Ook beweegt het kind veel met de armen en rekt zich uit.

Het derde deel is het kortste deel van het onderzoek. Aan het begin van dit onderdeel vraagt kind Y aan de onderzoeker of ze het goed doet. Hierop krijgt zij geen reactie. In dit deel is kind Y nog steeds onrustig en gaat niet met de billen op de stoel zitten. Het kind buigt zich over het cadeau heen en speelt door middel van blazen met de verpakking van het cadeau. Ook tikt het kind weer onrustig met de vingers.

Conclusie. Over kind X valt te zeggen dat er geen enkele vorm van zelfcontrole was

terug te zien in deze video-opname. Het kind lijkt niets te doen met de instructies die zijn gegeven en faalt meteen voor de test. Kind Y liet veel meer zelfcontrole zien. Er leken wel coping strategieën nodig om zichzelf af te leiden van het cadeau, maar het is kind Y, in twee van de drie delen van de test, gelukt om te voldoen aan de vooraf gegeven instructies. Kind Y laat vooral veel verbale coping zien ten opzichten van de motorische en visuele coping.

De uiteindelijke conclusie van deze video-codering is dat kind X geen vormen van zelfcontrole liet zien. Kind Y liet wel verschillende vormen van zelfcontrole zien en dan vooral verbale coping.

Kwantitatieve Analyse

In deze resultatensectie zullen een aantal onderzoeksvragen aangaande de kwantitatieve analyse van het grote databestand worden beantwoord. Dit grote databestand heeft betrekking op een eerder uitgevoerd onderzoek, met wachttaken op vier meetmomenten en verschillende andere variabelen (zie <http://www.pre-cool.nl/>).

Er wordt onderzocht of vroege gedragskenmerken van het kind invloed hebben op de prestatie op de wachttaak (tabel 4). Eerst wordt er gekeken of een eventueel verband tussen deze twee variabelen geen overlap vertonen met andere variabelen. Dit wordt bekeken voor de variabelen geslacht van het kind, de startleeftijd op de kinderopvang en de sociaaleconomische status van het gezin waarin het kind opgroeit (tabel 3). De startleeftijd op de kinderopvang kent 2 waardes, namelijk vóór de 2,5 jaar of tussen de 2,5 en 3 jaar. De SES is gebaseerd op het opleidingsniveau van beide ouders.

Er is gekozen om naar de vroege gedragsvariabelen te kijken, omdat de vroege gedragskenmerken een mogelijke verklaring kunnen bieden voor individuele verschillen op prestaties op de wachttaak. Door de eventuele samenhang tussen vroege gedragskenmerken en prestatie op de wachttaak te onderzoeken kan er ook beoordeeld worden welke gedragskenmerken al dan niet bevorderlijk zijn in de ontwikkeling van zelfcontrole. Deze vroege gedragskenmerken betreffen de variabelen: sociale competentie, internaliserend gedrag, externaliserend gedrag, werkhouding en impulscontrole voor de groep van 2 tot 3 jarigen. De scores op deze vroege gedragskenmerken zijn gebaseerd op beoordelingen door de pedagogisch medewerkers.

Voor de wachttaak is de variabele Wachttak1_4 gebruikt. Deze index van wachttaken is bepaald op grond van de slaag/faal-scores op de cadeauversie van de wachttaken waarbij op alle vier meetmomenten, behalve het eerste, steeds twee vormen van gedrag zijn beoordeeld: aanraken en kijken/gluren. Niet aanraken van het cadeau en niet kijken in de tas is gescoord als 1, aanraken of kijken als 0. Op het eerste meetmoment is alleen het niet aanraken van het

cadeautje gescoord als 1. De maximale score is 7. De index geeft aan hoe een kind over de hele linie op verschillende leeftijden presteerde op de wachttaken.

Beschrijvende gegevens.

Tabel 2

Beschrijvende gegevens

		Frequentie	Valide Percentage
Geslacht kind	Jongen	341	47,6
	Meisje	376	52,4
Startleeftijd kinderopvang	Voor 2.5 jaar	560	78,5
	Tussen 2.5 en 3 jaar	153	21,5
Opleidingsniveau moeder	Maximaal vmbo	125	20,2
	Havo, mbo	259	41,9
	Vwo, hbo, wo	234	37,9
Opleidingsniveau vader	Maximaal vmbo	132	22,4
	Havo, mbo	245	41,5
	Vwo, hbo, wo	213	36,1
Index wachttaken meting 1-4: aantal keer succes	,00	3	0,4
	1,00	19	2,6
	2,00	30	4,1
	3,00	86	11,9
	4,00	104	14,4
	5,00	103	14,2
	6,00	237	32,8
	7,00	141	19,5

Geslacht. Het percentage jongens en meisjes in het cohort was redelijk evenredig verdeeld met respectievelijk 47,6 en 52,4%. Er is sprake van missing data over het geslacht, namelijk 6. Dus N=717.

Start kinderopvang. Het grootste aantal kinderen start met de kinderopvang voor de 2,5 jarige leeftijd (78,5 %). Van 10 kinderen missen de gegevens over de startleeftijd. Dus N=713.

Opleidingsniveau moeder. In bovenstaande tabel is de verdeling van moeders over de verschillende opleidingsniveaus af te lezen. De percentages zijn redelijk evenredig verdeeld over de verschillende categorieën. Er missen vrij veel gegevens, namelijk 105. Dus N=618.

Opleidingsniveau vader. In bovenstaande tabel is de verdeling van vaders over de verschillende opleidingsniveaus af te lezen. De percentages zijn redelijk evenredig verdeeld over de verschillende categorieën. Ook is de verdeling qua opleidingsniveau redelijk gelijk voor vaders en moeders. Er missen vrij veel gegevens, namelijk 133. Dus N=590.

Index Wachttaken meting 1-4: aantal keren succes: Het grootste deel van de kinderen slaagde er 6 van de 7 keer in om te wachten (32,8%). Met een gemiddelde van M = 5,09.

Correlatie. Er is een correlatie analyse uitgevoerd om te kijken of en zo ja hoe sterk de variabelen die in deze analyse gebruikt worden met elkaar samenhangen. Het gaat hierbij niet om causaliteit. Op deze manier kan ook bekeken worden welke variabelen relevant zijn in het verband met prestatie op de wachtaken.

Uit al deze correlatie analyses bleek dat de samenhang tussen impulscontrole en de prestatie op de wachttaak significant bleek. Ongeacht voor welke variabele werd gecontroleerd.

Tabel 3

Correlaties

Controle variabelen	Index wachttaken meting 1-4: aantal keren succes				
	Impulscontrole 2-3 jr	Sociale competentie 2-3 jr	Internaliserend gedrag 2-3 jr	Externaliserend gedrag 2-3 jr	Werkhouding 2-3 jr
Geslacht kind	,207***	,144**	-,030	-,112*	,090*
Start in kov-pov tussen vóór 2.5	,147**	,146**	,010	-,139**	,150**

---

jaar of vanaf 2.5 à 3 jaar					
Sociaal economische status gebaseerd op opleidingsniveau	,199***	,143**	,023	-,134**	,128**

Lineaire Multipiele Regressie. In de onderstaande tabel worden de resultaten van lineaire regressie analyse weergegeven. Deze regressie is gebruikt om te kijken in hoeverre er een lineaire samenhang is tussen ten eerste de controle variabelen SES, start leeftijd op de kinderopvang en geslacht, en daar bovenop de verschillende vroege gedragskenmerken, en de score op de wachttaak. Door eerst het blok van de controle variabelen en vervolgens het blok vroege gedragskenmerken apart toe we voegen kan er van beide blokken apart worden bekeken welk deel van de variantie in prestatie op de wachttaken elk blok verklaart.

Tabel 4

Model Samenvatting Regressie Analyse met de index wachttaken 1-4 als afhankelijke variabele

Model	R Square	R Square Change	Sig. F Change
1 Geslacht, startleeftijd, SES	.082	.082	.000
2 Gedrags- en temperamentskenmerken	.104	.022	.098
	Unstandardized B	Standardized Coefficients Beta	Sig.
Geslacht kind	.402	.133	.011
Start in kov-pov vóór 2,5 jaar of vanaf 2,5 à 3 jaar	-1.264	-.225	.000
Sociaaleconomische status gebaseerd op opleidingsniveau	-.096	-.056	.278

Internaliserend gedrag 2-3jr	.196	.067	.226
Impulscontrole 2-3jr	.088	.054	.352
Werkhouding 2-3jr	.216	.092	.119
Externaliserend gedrag 2-3jr	-.080	-.035	.569
Sociale competentie 2-3jr	.062	.019	.769

In bovenstaande tabel is te zien dat het eerste blok van variabelen (SES, geslacht en start kov-pov) 8,2 % van de variantie in prestatie op de wachttaken verklaard ($R^2 = .082$). Dit gedeelte van de variantie is statistisch significant $p = .000$.

Wanneer de vroege gedragskenmerken aan het model worden toegevoegd in het tweede, wordt de R^2 verhoogt van .082 naar .104 (R^2 Change = .022). De vroege gedragskenmerken verklaren dus 2,2 % van de variantie op de prestatie op de wachttaken bovenop 8,2 % die verklaard wordt door de controle variabelen. Deze toename van R^2 is statistisch niet significant $p = .098$. Dit houdt in dat de vroege gedragskenmerken niet veel van de variantie in prestaties op de wachttaken verklaren, bovenop de variantie die al verklaard wordt door SES, geslacht en startleeftijd op de kinderopvang.

In het tweede gedeelte van bovenstaande tabel staat voor elke afzonderlijke predictor weergegeven in hoeverre deze predictor uniek samenhangt met de afhankelijke variabele prestatie op de wachttaken. Zodoende kan ook worden onderzocht welke predictoren een belangrijke voorspellende waarde hebben. Er wordt in dit geval gekeken naar de gestandaardiseerde coëfficiënten, ofwel de Bèta's (β) omdat door de standaardisering de variabelen makkelijker vergeleken kunnen worden en alles in standaarddeviaties uitgedrukt wordt. Om als voorbeeld internaliserend gedrag te nemen: te zien is dat een toename van 1 SD in de predictor (internaliserend gedrag) gepaard gaat met een toename van .067 in de afhankelijke variabele zelfcontrole.

Bij een significantie niveau van 1% hangt alleen de variabele start kov-pov significant samen met de afhankelijke variabele ($p = .000$). Dit houdt in dat kinderen die vóór de leeftijd van 2,5 jaar beginnen op de kinderopvang over het algemeen beter scoren op de wachttaken dan kinderen die beginnen tussen de 2,5 en 3 jaar. Bij een significantie niveau van 5% hangt ook de variabele geslacht samen met de afhankelijke variabele ($p = .011$). Dit houdt in dat meisje over het algemeen beter scoren op de wachttaken dan jongens.

De variabelen internaliserend gedrag, impulscontrole, sociale competentie en werkhouding vertonen een positieve samenhang met de afhankelijke variabele. Hoe hoger de kinderen op deze variabelen scoren, hoe beter deze kinderen over het algemeen scoren op de wachttaak. Bij externaliserend gedrag is er sprake van het omgekeerde, hier is een negatief verband te zien. Echter, geen van deze verbanden is significant. Zoals al eerder aangetoond zijn de vroege gedragskenmerken geen belangrijke voorspellers in het verklaren van de variantie in prestatie op de wachttaak, bovenop de variantie die al verklaard wordt door SES, geslacht en startleeftijd op de kinderopvang. Dit komt niet overeen met de samenhang tussen impulscontrole en prestatie op de wachttaak die in de correlatieanalyse werd gevonden. Echter, de correlatie geeft alleen aan dat impulscontrole en prestatie op de wachttaak samenhangen, dit betekent niet dat er een causaal verband tussen de twee bestaat. Een verklaring voor het feit dat het verband verdwijnt als ook andere kenmerken mee worden genomen, zou verklaard kunnen worden door de onderliggende factor temperament. Temperament gaat vooraf aan impulscontrole, maar is ook belangrijk in sekse. Het zou dus kunnen dat het effect van sekse deels overlapt met het effect van impulscontrole.

Conclusie. In deze resultatensectie is gekeken naar het verband tussen vroege gedragskenmerken van het kind en de invloed op de prestatie van de wachttaken. Hieruit is gebleken dat alleen het vroege gedragskenmerk impulscontrole samenhangt met de prestatie op de wachttaken. Dit verband blijft zo als er gecontroleerd wordt voor SES, startleeftijd in de kinderopvang en geslacht. Echter uit de regressie analyse blijkt dat impulscontrole geen belangrijke voorspellende factor is bovenop SES, startleeftijd in de kinderopvang en geslacht. Alleen start-leeftijd op de kinderopvang en geslacht hangen significant samen met prestatie op de wachttaak. Dit betekent dat het voor de ontwikkeling van zelfcontrole bevorderlijk is als het kind al vanaf jonge leeftijd naar de kinderopvang gaat. Aan geslacht kan niet veel veranderd worden. Echter zou er in de toekomst onderzocht kunnen worden hoe de zelfcontrole bij jongens verbeterd kan worden.

Discussie

Er is in deze thesis al eerder benoemd hoe belangrijk zelfcontrole is. Lagere zelfcontrole is een voorspeller van problemen met de fysieke gezondheid, drugsverslaving, persoonlijke financiën en van verhoogde criminaliteit (Moffitt, et al, 2011). Goede zelfcontrole kan daarnaast juist zorgen voor positieve uitkomsten, zoals academisch succes, betere stress controle, cognitieve controle en verminderd risico op drugsgebruik (O'Connor, Rossiter, Yücel, Lubman, & Hester, 2012). Om deze reden is er in dit hele stuk gekeken naar het begrip zelfcontrole en wat voorspellers zijn van een goede zelfcontrole op latere leeftijd.

Hoewel het onderzoek niet zo is verlopen zoals van tevoren gepland was, vanwege de omstandigheden rondom het Corona virus, gaan alle stukken afzonderlijk over zelfcontrole en wat daarmee samenhangt.

Er zijn verschillende strategieën die een kind kan toepassen om zichzelf te controleren. Vaak worden deze verschillende strategieën die een kind kan toepassen onderzocht door middel van Mischel's marshmallow test of een variatie hierop (Mischel et al. 1989). Een van die strategieën is het zichzelf visueel afleiden (Schlam, Wilson, Shoda, Mischel, & Ayduk, 2013). Dit is een vorm van visuele coping. De bedoeling van dit onderzoek was om specifiek te kijken naar het visuele aspect van zelfcontrole. De copingstrategieën die kinderen gebruiken in wachttaak situaties zijn al eerder onderzocht. Daarom werd er in dit onderzoek ook als doel gesteld om te kijken naar de rol van de opvoeder in de zelfcontrole van het kind. De vraag die getracht werd te beantwoorden was als volgt: "In hoeverre hebben visuele coping mechanismen invloed op de zelfcontrole bij jonge kinderen en in hoeverre spelen visuele coping mechanismen van de opvoeder hier een rol in?". Het is niet geheel gelukt om deze vraag te beantwoorden in dit artikel. Dit vanwege de eerder genoemde omstandigheden en ook omdat er nog geen bestaande gegevens beschikbaar zijn over de rol van opvoeders in de zelfcontrole van kinderen. Er is in dit artikel wel een methode geschreven die uiteindelijk niet is uitgevoerd. Deze methode zou in een later onderzoek wel gebruikt kunnen worden om alsnog een antwoord te verkrijgen op de gestelde vraag.

Tijdens het ontwerpen van de methode was het grootste discussiepunt het kiezen voor welke beloning er gebruikt kan worden voor de testsituatie. Hier zijn weinig bronnen over te vinden. Elk onderzoek gebruikt een bepaald soort beloning, maar hier waren geen onderbouwde redenen of bronnen voor die het tot deze beslissing maakte. In de methode uit dit artikel is dan ook de keuze voor bepaalde beloningen vooral gemaakt op basis van eigen inzicht en ideeën, en niet op basis van wetenschappelijke bronnen. Voor de toekomst zou het interessant zijn als er ook onderzoek gedaan werd naar wat voor soort beloning het meest geschikt zou zijn voor dit soort onderzoek.

Aan de hand van bestaande filmpjes zijn er gedragingen van kinderen in wachttaak situatie gecodeerd, om te kijken welke strategieën deze kinderen toepasten om zichzelf te controleren. Dit was een goede manier om toch een gevoel te krijgen van hoe een soort gelijk onderzoek in de praktijk uitgevoerd zou kunnen worden. In de filmpjes waren bij beide kinderen heel andere gedragingen te zien. Een van de kinderen faalde meteen voor de taak. Hierdoor kon niet meer gecodeerd worden welke coping strategieën het kind liet zien, omdat het geen vorm van zelfcontrole meer was. Uit de video-opname kwam niet duidelijk naar

voren of dit kind geen zelfcontrole had of dat hij de instructies niet had begrepen. Het andere kind dat in een van deze filmpjes naar voren kwam, leek de instructies wel goed begrepen te hebben en zij gebruikte vooral verbale coping strategieën om zichzelf te helpen bij de wachttaak. Of het kind de instructies heeft begrepen of niet is iets waar in vervolg onderzoek meer aandacht naar uit moet gaan: hoe kan ervoor gezorgd worden dat de instructies voor ieder kind duidelijk zijn. Ook is het voor vervolgonderzoek belangrijk dat het coderingsschema compleet en duidelijk is. Nu bleek dat er tussen de observatoren toch verschil in interpretatie was van welke gedragingen van het kind als een bepaald gedrag uit het schema gecodeerd moesten worden.

De filmpjes die bekeken zijn, gaven een goed beeld van hoe een dergelijke testsituatie eruit zou kunnen zien. Wel waren er soms dingen niet goed te zien in de filmpjes, bijvoorbeeld of de testleider in dezelfde ruimte bleef of de ruimte verliet. In een van de filmpjes was het duidelijk dat de testleider plaats had genomen in dezelfde ruimte. Dit zorgde bij het kind voor veel afleiding. Dit zou in ander onderzoek anders aangepakt kunnen worden, zodat het kind geen extra afleidingen heeft en zich focust op de taak. Het is interessant om te bekijken of het kind andere strategieën voor zelfcontrole toepast als het denkt dat het alleen is. Het is ook belangrijk dat er in elke testsituatie een keuze wordt gemaakt of de testleider in de ruimte blijft of niet, zodat de situatie bij elke test hetzelfde is.

Hierna zijn er aan de hand van bestaande data analyses uitgevoerd. Hierbij is er gekeken naar de vraag of vroege gedragskenmerken van het kind invloed hebben op de latere prestatie op de wachttaak. Er is hierbij ook gecontroleerd voor eventuele effecten van SES, leeftijd waarop het kind naar de kinderopvang ging en het geslacht van het kind. Hieruit bleek dat het temperamentkenmerk impulscontrole de meeste voorspellende waarde op de uitkomst op de wachttaak had. Impulscontrole bleek geen invloed te hebben op de prestatie op de wachttaak als er werd gecontroleerd voor SES, geslacht en de leeftijd waarop het kind naar de kinderopvang ging. Impulscontrole is een kenmerk van temperament en dit is aangeboren. Dit aangeboren kenmerk zou onder andere de vroege verschillen die te zien zijn tussen jongens en meisjes kunnen verklaren. Hierdoor heeft impulscontrole op zichzelf niet veel invloed meer op de prestatie op de wachttaak, omdat dit voor het grootste deel al meegenomen wordt in de variabele geslacht. In vervolgonderzoek zou het interessant kunnen zijn om te kijken of impulscontrole alleen afhankelijk is van temperament, of dat er ook andere factoren zijn die hierbij een rol spelen. Dit is belangrijk om te weten voor eventuele interventies die ontwikkelt kunnen worden. Als het alleen geslacht blijkt te zijn die de mate van impulscontrole voorspelt, is het moeilijk om hier iets aan te doen, aangezien geslacht niet te veranderen is.

Uit de kwantitatieve analyses is ook gebleken dat meisjes beter scoren op de wachttaak dan jongens. Ook uit andere onderzoeken is al gebleken dat meisjes beter zijn in zelfregulatie dan jongens (Matthews, Ponitz, & Morrison, 2009). Voor de toekomst zou het interessant zijn om te kijken waar dit verschil door verklaard wordt en hoe ervoor gezorgd kan worden dat jongens zichzelf ook beter kunnen controleren.

Ook bleek uit de data analyse dat de startleeftijd op de kinderopvang belangrijk was voor de prestatie op de wachttaak later. Als het kind eerder was begonnen op de kinderopvang, dan presteerde het beter op de wachttaak. Deze data heeft wel betrekking op de groep als geheel, maar dit betekent niet dat dit voor ieder kind één op één geldt. Over het algemeen geldt het dus dat kinderen die eerder zijn begonnen op de kinderopvang, beter presteren. Dit geldt echter niet voor ieder individu. Voor de praktijk zou dit betekenen dat het goed is om een kind eerder naar de kinderopvang te laten gaan.

Een minpunt aan de dataset was dat er alleen data beschikbaar was of de beloning wel of niet was aangeraakt. Er was verder geen data opgenomen over andere gedragingen. Dit zou in de toekomst ook interessant zijn om mee te nemen, zodat er gekeken kan worden welk gedrag vooraf gaat aan het falen of slagen op de wachttaak. Als je weet welk gedrag hierbij belangrijk is, zouden hier ook weer interventies op bedacht kunnen worden.

Alles wat in dit artikel besproken is gaat om zelfcontrole. Er komt duidelijk naar voren dat zelfcontrole belangrijk is en daarom ook belangrijk is om te weten wat er allemaal samenhangt met zelfcontrole. Uit dit artikel blijkt dat temperament samen lijkt te hangen met de prestaties op de wachttaak. Ook blijft het interessant om niet alleen onderzoek te doen naar het kind, maar ook naar het gedrag van de ouders. Dit was in de eerste instantie de insteek van dit onderzoek. Vanwege de omstandigheden is dit niet zo uitgevoerd, maar voor de toekomst blijft dit een belangrijk aspect om te onderzoeken.

Bijlagen

Bijlage 1: Literatuur.

Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-hall.

Hofmann, W., Baumeister, R. F., Förster, G., & Vohs, K. D. (2012). Everyday temptations: An experience sampling study of desire, conflict, and self-control. *Journal of Personality and Social Psychology, 102*, 1318–1355. doi:10.1037/a0026545

Hofmann, W., Friese, M., & Strack, F. (2009). Impulse and self-control from a dual-systems perspective. *Perspectives on Psychological Science, 4*, 162–176. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01116.x.

Lecuyer, E., & Houck, G. M. (2006). Maternal limit-setting in toddlerhood: Socialization strategies for the development of self-regulation. *Infant Mental Health Journal, 27*, 344–370. doi:org/10.1002/imhj.20096.

Matthews, J. S., Ponitz, C. C., & Morrison, F. J. (2009). Early gender differences in self-regulation and academic achievement. *Journal of educational psychology, 101*(3), 689.

Mischel, W., Shoda, Y., & Rodriguez, M. L. (1989). Delay of gratification in children. *Science, 244*, 933–938. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/1704494>.

Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... & Sears, M. R. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the national Academy of Sciences, 108*, 2693-2698. doi:10.1073/pnas.1010076108

Mulder, H., van Ravenswaaij, H., Verhagen, J., Moerbeek, M., & Leseman, P. P. (2019). The process of early self-control: An observational study in two-and three-year-olds. *Metacognition and Learning, 14*, 239-264. doi:10.1007/s11409-019-09199-3

O'Connor, D. A., Rossiter, S., Yücel, M., Lubman, D. I., & Hester, R. (2012). Successful inhibitory control over an immediate reward is associated with attentional disengagement in visual processing areas. *NeuroImage, 62*, 1841-1847. doi:10.1016/j.neuroimage.2012.05.040

Putnam, S. P., Spritz, B. L., & Stifter, C. A. (2002). Mother-child coregulation during delay of gratification at 30 months. *Infancy, 3*, 209-225. doi:10.1207/S15327078IN0302_6

Schlam, T. R., Wilson, N. L., Shoda, Y., Mischel, W., & Ayduk, O. (2013). Preschoolers' delay of gratification predicts their body mass 30 years later. *Journal of Pediatrics, 162*, 90–93.

Wright, J. P., & Beaver, K. M. (2005). Do parents matter in creating self-control in

their children? A genetically informed test of Gottfredson and Hirschi's theory of low self-control. *Criminology*, 43(4), 1169-1202.

Bijlage 2: Coderingsschema's.

Coderingsschema Kind.

Gedragsmodaliteit	Gedrag	Code
Visueel	Focus Withhold Afleiden	Kijkt naar attractor Ogen zijn gesloten Kijkt links of rechts van het object Kijkt in de tegengestelde richting van het object Kijkt naar boven Kijkt naar zijn/haar handen Kijkt naar zijn/haar benen Kijkt naar zijn/haar lichaam Kijkt naar een cue in de omgeving Kijkt naar beneden
Verbaal	Focus Withhold Afleiden Praat niet	Praat over het object tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen zichzelf Stelt vragen over het object aan zichzelf Herhaalt de regel tegen zichzelf Zingt of neuriet Maakt geluiden (geen duidelijke taal) Maakt mondbewegingen (zonder geluid) Praat in het algemeen tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet in het algemeen tegen zichzelf Gebruikt 'unintelligible' spraak; zoals mompelen Praat over poster (of ander object) aanwezig in de ruimte Schreeuwt
Motorisch: handen	Focus Withhold	Raakt het object bijna aan Reikt of wijst naar het object Handen zijn (ontspannen) boven de tafel Ruikt aan de attractor?

	<p>Distract</p> <p>Falen</p>	<p>Handen zijn op elkaar geplaatst</p> <p>Houdt eigen handen vast</p> <p>Handen zijn onder de tafel</p> <p>Zit op eigen handen</p> <p>Hoofd rust op handen</p> <p>Raakt eigen gezicht of mond aan</p> <p>Fijne motorische bewegingen (bijv. zitten aan kleren)</p> <p>Raakt een ander object aan (niet taakgerelateerd)</p> <p>Zwaait met de handen</p> <p>Laag: het kind raakt het object aan, houdt het vast</p> <p>Medium: het kind pakt het object uit/eet gedeeltelijk</p> <p>Hoog: het kind gebruikt het object/opeten</p>
Motorisch: hoofd	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Gezicht is direct naar object toe gericht</p> <p>Gezicht is dicht naar het object toe gericht, 45 graden</p> <p>Gezicht is links van het object</p> <p>Gezicht is rechts van het object</p> <p>Gezicht is naar boven gericht</p> <p>Gezicht is naar beneden gericht</p> <p>Gezicht is de tegengestelde richting van het object gericht</p> <p>Hoofd rust op de tafel</p> <p>Kind schudt het hoofd</p>
Motor - hele lichaam	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Zit stil aan tafel</p> <p>Lichaam is naar het object toe gericht</p> <p>Lichaam is naar de zijkant gericht</p> <p>Staat naast tafel/stoel</p> <p>Wiegt of danst met het lichaam op de stoel</p> <p>Kind is weg van de tafel</p> <p>Benen zijn opgetrokken</p> <p>Loopt rond in de ruimte</p> <p>Rent rond in de ruimte</p>

Coderingsschema moeder.

Gedragsmodaliteit	Gedrag	Code
Visueel	Focus Withhold Afleiden	Kijkt naar object Ogen zijn gesloten Kijkt links of rechts van het object Kijkt in de tegengestelde richting van het object Kijkt naar boven Kijkt naar zijn/haar handen Kijkt naar zijn/haar benen Kijkt naar zijn/haar lichaam Kijkt naar een cue in de omgeving Kijkt naar een andere persoon Kijkt naar beneden
Verbaal	Focus Withhold Afleiden Praat niet	Praat over het object tegen het kind Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen het kind Stelt vragen over het object aan het kind Praat over het object tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen zichzelf Stelt vragen over het object aan zichzelf Herhaalt eigen regel tegen het kind Herhaalt eigen regel tegen zichzelf Maakt contact met het kind in het algemeen Praat over niet-object-gerelateerde acties tegen het kind Zingt of neuriet Maakt geluiden (geen duidelijke taal) Maakt mondbewegingen (zonder geluid) Praat in het algemeen tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet in het algemeen tegen zichzelf Gebruikt 'unintelligible' spraak; zoals mompelen Schreeuwt

		Telefoneert
Motorisch: handen	<p>Focus</p> <p>Withold</p> <p>Distract</p> <p>Falen</p>	<p>Raakt het object bijna aan</p> <p>Reikt of wijst naar het object</p> <p>Handen zijn (ontspannen) boven de tafel</p> <p>Handen zijn op elkaar geplaatst</p> <p>Houdt eigen handen vast</p> <p>Handen zijn onder de tafel</p> <p>Zit op eigen handen</p> <p>Hoofd rust op handen</p> <p>Raakt eigen gezicht of mond aan</p> <p>Fijne motorische bewegingen (bijv. zitten aan kleren)</p> <p>Raakt een ander object aan (niet taakgerelateerd)</p> <p>Zwaait met de handen</p> <p>Zit met handen aan telefoon</p> <p>Laag: /ouder raakt het object aan, houdt het vast</p> <p>Medium: /ouder pakt het object uit</p> <p>Hoog: ouder gebruikt het object</p>
Motorisch: hoofd	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Gezicht is direct naar object toe gericht</p> <p>Gezicht is dicht naar het object toe gericht, 45 graden</p> <p>Gezicht is links van het object</p> <p>Gezicht is rechts van het object</p> <p>Gezicht is naar boven gericht</p> <p>Gezicht is naar beneden gericht</p> <p>Gezicht is de tegengestelde richting van het object gericht</p> <p>Hoofd rust op de tafel</p>
Motor - hele lichaam	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Lichaam is naar het object toe gericht</p> <p>Lichaam is naar de zijkant gericht</p> <p>Staat naast tafel/stoel</p> <p>Wiegt of danst met het lichaam</p> <p>Loopt weg van de tafel</p>

		<p>Loopt rond in de ruimte</p> <p>Zit naar achter toe geleund (meer ruimte tussen persoon en object)</p>
--	--	--

Bijlage 3: Achtergrondgegevens vragenlijst.

Vragenlijst voor de ouders of verzorgers

Naam kind:

Geboortedatum:

Jongen of meisje:

Achtergrondgegevens van uw gezin/huishouden

Het gaat om de situatie op dit moment

In de volgende vragen wordt af en toe iets gevraagd over uzelf en uw partner. Met ‘uzelf’ bedoelen we degene die de vragenlijst invult; met ‘uw partner’ bedoelen we de man of vrouw met wie u op dit moment getrouwd bent of samenwoont. Als er geen partner is hoeft u die vragen daarover natuurlijk niet in te vullen.

	Moeder	Vader
1. Bent u de vader of moeder?	☐	☐
2. Wat is uw leeftijd?		
3. Wat is de leeftijd van uw partner?		
4. Wat is uw hoogst genoten opleidingsniveau?		
5. Wat is het hoogst genoten opleidingsniveau van uw partner?		

6. Graag willen we iets meer informatie over uw gezin. Zou u aan willen geven hoeveel jongere en oudere broers en zussen er in uw gezin zijn , en hoeveel volwassenen?

	0	1	2	3	4	5 of meer
Aantal oudere of even oude kinderen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aantal jongere kinderen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aantal volwassenen		☐	☐	☐	☐	☐

Gedrag van uw kind

7. Hoe zou u in het algemeen uw kind omschrijven in vergelijking met andere kinderen van deze leeftijd?

Als...

Ze er mak kelijk	Ta me lijk mak kelijk	Een beet je mak kelijk	Gem iddeld	Een beet je mo eilijk	Ta me lijk mo eilijk	Ze er mo eilijk
---------------------------	-----------------------------------	------------------------------------	---------------	-----------------------------------	----------------------------------	--------------------------

8. We leggen u een aantal uitspraken voor. Zou u aan kunnen geven in hoeverre deze van toepassing zijn op de reacties van uw kind in de afgelopen zes maanden?

Wanneer u een vraag niet kunt beantwoorden, omdat u uw kind nooit in die situatie heeft gezien, geef dan antwoord 'X'.

Mijn kind...

Volgt instructies goed op	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Komt met moeite tot rust na iets spannends	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Is snel afgeleid wanneer hij/zij naar een verhaaltje luistert	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Als hij/zij boos is, duurt dat meestal tien minuten of langer	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Kan gemakkelijk stoppen met iets wanneer er “nee” wordt gezegd	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Heeft moeite zijn/haar gedachten erbij houden wanneer hij/zij met iets bezig is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Voelt zich binnen enkele minuten beter wanneer hij/zij boos is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Kan zachter praten wanneer dat gevraagd wordt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Doet het ene taakje na het andere zonder het af te maken	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Benadert plekken waarvoor hij/zij is gewaarschuwd langzaam en voorzichtig	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Wordt snel weer vrolijk wanneer hij/zij aan iets anders denkt als hij/zij van streek is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X

Is erg geconcentreerd bezig wanneer hij/zij tekent of kleurt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Kan wachten met nieuwe activiteiten als dat gevraagd wordt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Is erg moeilijk te kalmeren wanneer hij/zij van streek is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Gaat er helemaal in op en werkt lang door wanneer hij/zij iets bouwt of in elkaar zet	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X